

капіталу в знаннємісткій економіці: концептуалізація понять / С. Вовканич, Л. Семів // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 7-18.

13. Куценко В. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. Куценко, Г. Євтушенко // Зайнятність та ринок праці : міжвідомчий науковий збірник. – 1999. – № 10. – С. 136-145.

14. Михайлова Л. І. Управління персоналом : [навч. посібник] / Михайлова Л. І. – Суми : Козацький вал, 2003. – 256 с.

15. Стефанишин О.В. Людський потенціал ринкової економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/16_1/276_Stefanyshyn_16_1.pdf. – (Дата звернення 10.05.2010).

16. Управління трудовим потенціалом : навч. посібник / [В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб]. – К. : КНЕУ, 2005. – 403 с.

Надійшла 03.09.2010

УДК 336.226.112.1

Л. П. ДИТКО

ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ПЛОСКОЇ ШКАЛИ ОПОДАТКУВАННЯ НА ТРУДОВИЙ ДОХІД ТА КУПІВЕЛЬНУ СПРОМОЖНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Досліджено вплив плоскої шкали оподаткування доходів з фізичних осіб на трудовий дохід та купівельну спроможність населення країни. Запропоновано напрями вдосконалення системи оподаткування з метою зростання трудових доходів населення та збільшення купівельної спроможності громадян.

It is researched influence of a flat scale of taxes on incomes of physical persons on a level of incomes of work and consumer ability of the population of the country. Ways of improvement of system of the taxation with the purpose of increase of incomes of work of the population and a raising of a level of consumer ability are offered.

Ключові слова: плоска шкала оподаткування, трудовий дохід, купівельна спроможність.

Вступ. Підвищення доходів населення від трудової діяльності є одним із головних завдань політики доходів та їх оподаткування в країні. Центральною ланкою сучасної податкової системи є оподаткування особистих доходів населення.

Мета дослідження. Податок з доходів фізичних осіб – один із найважливіших податків серед податкової системи України, який безпосередньо пов'язаний з соціальною політикою держави, а механізм його стягнення впливає на добробут населення країни. Тому, дуже важливо сформувані ефективну функціонуючу податкову систему, яка буде відповідати економічним потребам сучасності та спроектувати оптимальний баланс між ефективністю і справедливістю податкової системи, а саме, забезпечити прийнятний рівень життя широким верствам населення, а не тільки тим, у кого надвисокі доходи.

Аналіз літературних джерел. У сучасній економічній літературі проблеми оподаткування доходів фізичних осіб висвітлені в працях українських науковців, зокрема, О. Василика, В. Вишневецького, О. Данилова, Н. Костіної, А. Крисоватого, В. Федосова та інших.

Необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання заробітної плати та розширення джерел підвищення трудових доходів в Україні, а також вдосконалення державного і договірної регулювання заробітної плати висвітлено у працях Колота А.М., Кулікова Г.Т., Левицької Н.А., Монастирської Г.В. та інших.

Серед російських економістів також існують прихильники та критики плоскої шкали оподаткування. З. Кузнєцова дослідила плюси і мінуси плоскої шкали оподаткування в Росії та в країнах з перехідною економікою [1].

Розглянули сучасні підходи до визначення рівня оподаткування фізичних осіб та розробили апарат моделювання процесу оподаткування доходів громадян з метою збільшення функції суспільного добробуту вчені Скрипник А.В. та Гендлер Г.Г.

Постановка завдання. Метою даної статті є огляд і аналіз оподаткування доходів з фізичних осіб та їх вплив на трудовий дохід та купівельну спроможність населення України.

Результати. З часу проголошення незалежності України в державі почала формуватися власна податкова система. Початком відліку податкової системи став 1991 рік, коли був прийнятий Закон України «Про систему оподаткування», у якому були закладені основні принципи функціонування податкового інструментарію. Генезис оподаткування особистих доходів громадян на теренах нашої країни розпочався із 1992 року з ухваленням Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян», який передбачав застосування надзвичайно високих ставок від 50% у 1992 році до 90% у 1993 році, даний принцип оподаткування призвів до виникнення високого рівня тіньової економіки. З 1995 року до 2004 року в Україні діяла прогресивна шкала оподаткування від 10% до 40%. Та у 2004 році дана система

оподаткування була остаточно скасована із прийняттям Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб». Даним законом був встановлений пропорційний принцип оподаткування, ним визначена єдина ставка податку у розмірі 13% щодо заробітної плати, яка отримана працівником як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом. Тобто, починаючи з 1 січня 2004 року для цілей оподаткування доходів фізичних осіб, класифікація місця роботи (основне або не основне) не мала значення. Значення мало місце роботи, на якому застосовувалася податкова соціальна пільга, і місце роботи, на якому ця пільга не застосовувалася.

Податкова соціальна пільга (ПСП) – сума, на яку платник податку з доходів фізичних осіб має зменшити суму свого загального місячного оподаткованого доходу, отриманого з джерел на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати.

Право користування податковою соціальною пільгою надано громадянам України з 1 січня 2004 року, із введенням в дію Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 р. № 889 – IV (із змінами та доповненнями). Податкова соціальна пільга починає застосовуватися до нарахованих доходів у вигляді заробітної плати з дня отримання працедавцем заяви платника податку про застосування пільги. У таблиці 1 показано як змінювалася ПСП протягом п'яти років [2].

Таблиця 1

Податкова соціальна пільга у 2005 – 2010 роках

Рік	Граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги, грн.	Мінімальна зарплата, грн.	Розмір пільги, %	Сума податкової соціальної пільги, грн.		
				100 % для будь-якого платника податку	150 % для осіб, визначених у пп. 6.1.2	200 % для осіб, визначених у пп. 6.1.3
2005	630,00	262	50	131,00	196,50	262,00
2006	680,00	350	50	175,00	262,50	350,00
2007	740,00	400	50	200,00	300,00	400,00
2008	890,00	515	50	257,50	386,25	515,00
2009	940,00	605	50	302,50	453,75	605,00
2010	1220	869	50	434,50	651,75	869,00

Будь-який платник податку, в якого заробітна плата протягом звітного податкового місяця не перевищує граничного розміру доходу, який дає право на отримання ПСП, має право на її застосування.

Приватний підприємець не має права на податкову соціальну пільгу ні стосовно доходів від підприємницької діяльності, ні щодо заробітної плати, яку він може одержувати як наймана особа від працедавця. Не застосовується ПСП також до доходів самозайнятої особи, одержаних від здійснення підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності [2].

З 2007 року ставка податку з доходів фізичних осіб складає 15%. Та від даної «плоскої» шкали оподаткування у виграші залишились люди із високими та надвисокими доходами. Дана шкала спрощує систему обчислень податків з фізичних осіб та водночас породжує соціальну несправедливість в обчисленнях податків. Стало очевидним, що запропонована 6 років тому «плоска» шкала оподаткування доходів працюючих себе не виправдала, оскільки порушує загальносвітові принципи оподаткування, серед яких чи не основний – заможний має здійснювати внески до страхових фондів за прогресивною шкалою. Якщо проаналізувати трудові доходи громадян, то одразу бачимо соціальну несправедливість в обчисленнях податків, а саме: працівники, які отримують мінімальну заробітну плату в розмірі 744 грн. (з 01.11.2009) і працівники у яких заробітна плата у 5 і більше разів вища мінімальної отримують послуги та купують товари за тими ж самими цінами і оподатковуються однаково. На сьогодні залишається актуальним питання вдосконалення оподаткування доходів громадян України в напрямку забезпечення принципу соціальної справедливості з огляду на велике розшарування суспільства, де 90% населення мають низькі доходи й 10% надвисокі.

Наступна проблема пов'язана з розміром зборів до фондів соціального і пенсійного страхування, висока частка яких змушує роботодавців виплачувати заробітну плату в конвертах, що не дає змоги вийти заробітній платі з тіні. Прихильники єдиної ставки розраховували на те, що дана шкала оподаткування допоможе у боротьбі із «сірими зарплатами» та зарплатами у конвертах. Та, на жаль, дане явище в економіці не так то легко викоринити. Незареєстровані доходи не тільки знижують податкові надходження, а й руйнують систему соціального захисту, зводячи до мінімуму ефект від адресної допомоги бідному населенню.

Україна входить до групи тих країн, де економічно активне населення отримує низьку мінімальну заробітну плату – 744 гривні, зміна розмірів мінімальної заробітної плати у 2010 році зазначена у табл. 2 [3]. Чисельність населення, що отримувала заробітну плату в грудні 2009 року до 744 грн становить 8,2 % (рис.

1) [4]. Мінімальний розмір заробітної плати в Україні приблизно 30-40% середньої заробітної плати, що суттєво нижчий, ніж в економічно розвинених європейських країнах, де мінімальна заробітна плата складає приблизно 60% бруutto-середньої заробітної плати працівників в переробній промисловості, а мінімальна заробітна плата нетто перевищує соціальний мінімум на 80-150% [5].

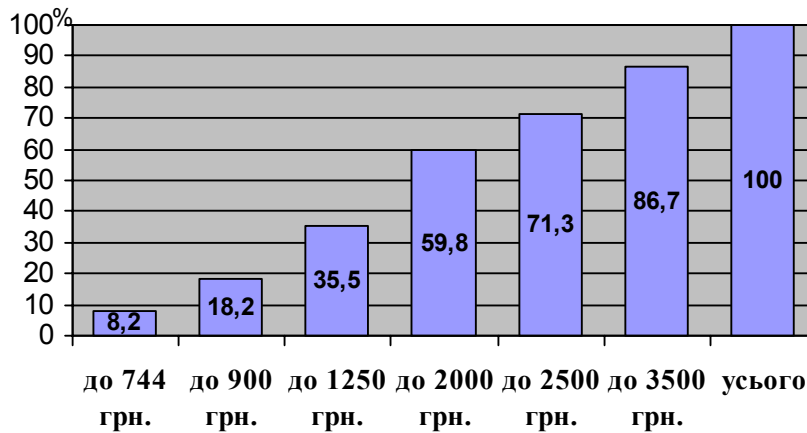

Рис. 1. Розподіл кількості працівників за розмірами заробітної плати, нарахованої за грудень 2009 року (кумулятивно)

Таблиця 2

Розмір мінімальної заробітної плати з 01.01.2010 року

Термін дії	Розмір	Підстава
01.01.2010 – 31.03.2010	869 грн.	Закон України від 20.10.2009 р. № 1646-VI
01.04.2010 – 30.06.2010	884 грн.	Закон України від 20.10.2009 р. № 1646-VI
01.07.2010 – 30.09.2010	888 грн.	Закон України від 20.10.2009 р. № 1646-VI
01.10.2010 – 30.11.2010	907 грн.	Закон України від 20.10.2009 р. № 1646-VI
01.12.2010 – 31.12.2010	922 грн.	Закон України від 20.10.2009 р. № 1646-VI

Необхідно враховувати і вплив інфляції на купівельну спроможність населення та реальну заробітну плату. Інфляція безжалісно давить на групи населення, які мають низькі доходи. Рівень інфляції в 2009 році коливався від 12% до 13%. ВВП України за IV квартал 2009 року у постійних цінах 2007 року порівняно з аналогічним кварталом 2008 року становив 93,0%. Оскільки між реальною заробітною платою та інфляцією існує обернена залежність, то за умови зростання номінальної заробітної плати темпами, нижчими за темпи інфляції, реальна заробітна плата зменшуватиметься. Відомо, що найвищими темпами ростуть ціни на продукти харчування та послуги. Саме це складає суттєву частину споживчого кошика населення з низькими доходами.

Купівельну спроможність населення характеризує реальна заробітна плата, яка визначається співвідношенням номінальної, зменшеної на особисті податки і обов'язкові платежі, та індексу споживчих цін.

$$W_p = \frac{W_H - T_p - P_{об}}{CPI}, \quad (1)$$

де W_p , W_H — реальна та номінальна зарплата; T_p — особисті податки; $P_{об}$ — платежі обов'язкові; CPI — індекс споживчих цін — індекс Ласпейреса.

Трудовий дохід, який отримує найманий працівник за календарний місяць, являє собою деяку суму, або образно виражаючись, ємність, яка заповнена грошми. Таким чином, працівник, який отримує більшу заробітну плату, у стані заповнити більшу ємність, і, відповідно, має більшу купівельну спроможність на товари і послуги ніж працівник, у якого менша заробітна плата. Дана аналогія важлива з тієї причини, що демонструє різні способи вимірювання купівельної спроможності трудових доходів населення. Об'єм ємності можна вимірювати не тільки тим, що до нього надходять (доходами), але і тим, що з нього витікає (споживанням). Для наочного споглядання даних обставин пропонується схема на рис. 2.

У частині А показано доходи працівника, який отримує високу заробітну плату W . Якщо протягом місяця він її не витратив, то заощадження будуть рівними $S=W$.

Працівник, який отримує мінімальну заробітну плату і вона є єдиним джерелом доходу у сім'ї, все витрачає на споживання. В даному випадку заощадження будуть рівними $S=0$, а вся сума раніше отриманих грошей іде на оплату за отримані товари та послуги, як це показано у частині Г. При цьому купівельна

спроможність може бути виміряна не тільки грошми, скільки їх отримано (W), а ще і тим, скільки їх витрачено, тобто розміром споживання C ($C=W$).

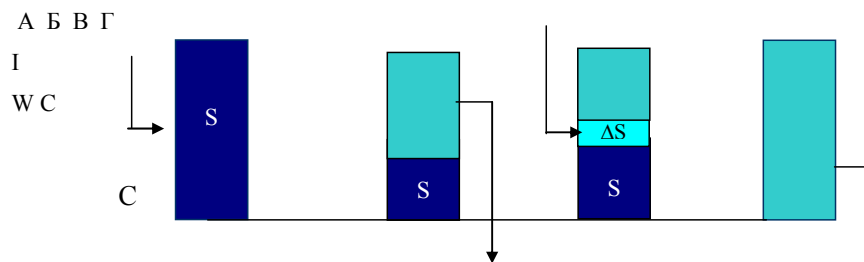

Рис. 2. Схематичне зображення різних способів виміру купівельної спроможності трудових доходів

Більш реальною є ситуація, коли працівник витрачає тільки частину своїх доходів, а решту заощаджує, як це показано у частині Б.

У зв'язку з тим, що працівники частину своїх доходів витрачають на споживання, а частину заощаджують, виникають додаткові проблеми у випадку вимірювання купівельної спроможності за надходженням доходів. Адже заощадження є джерелом додаткових надходжень – вони приносять відсотки, як це показано у частині В. Тому, щоб не повторюватися при розрахунках, відсотки потрібно виключити з процесу вимірювання купівельної спроможності працівника.

Дана схема показує нерівність купівельної спроможності трудових доходів працівників з низькими заробітними платами, які не входять до середнього класу. Таким чином, необхідно диференціювати шкалу оподаткування доходів з фізичних осіб.

Сумарні доходи населення України у 2008 році становили 850232 млн грн. З них на заробітну плату припадає 360176 млн грн, що становить 42,36% від усіх доходів населення. [6]. На придбання товарів і послуг було витрачено 685645 млн грн, що становить 80,64% частки у доходах населення України. Сумарні доходи населення України у 2009 році (за III квартал) становили 235345 млн грн. З них на заробітну плату припадає 94717 млн грн., що становить 40,25% від усіх доходів населення. На придбання товарів і послуг було витрачено 179066 млн грн, що становить 79,09% частки у доходах населення України. Зміна обсягів доходів та витрат населення за III квартал 2009 року (у відсотках до відповідного періоду попереднього року) становить: 103,2% – доходи всього; 98,7% – заробітна плата; 100,8% – витрати на придбання товарів і послуг [7].

Значну регулюючу дію на рівень і динаміку заробітної плати держава здійснює за допомогою системи прямого оподаткування. Проте в Україні регулювання оплати праці значною мірою перешкоджає недосконалість податкової системи, її нестабільність, внесення частих змін у податкове законодавство. В зв'язку з цим значною проблемою залишається регулювання коштів на оплату праці за допомогою прямих податків, перш за все прибуткового податку з юридичних і фізичних осіб.

Система державного регулювання оплати праці повинна передбачати раціональне податкове регулювання заробітної плати найманих працівників і прибутків підприємств з тим, щоб забезпечити купівельну спроможність трудових доходів населення. Проте діючу в Україні єдину ставку оподаткування у розмірі 15% не можна визнати обґрунтованою та прогресивною через те, що по-перше, вона призводить до надмірної диференціації зарплат, а по-друге, податки стягуються навіть із сум, що не перевищують фізіологічний прожитковий мінімум. Практично оподатковується вся сума зарплати, що не припустимо хоча б тому, що не забезпечується купівельна спроможність трудових доходів населення, а отже, і відтворення робочої сили [8].

Таким чином, діюча система оподаткування доходів працюючих потребує суттєвих доопрацювань. На даний час податкова система України подібна до податкових систем розвинутих держав світу, але, на відміну від останніх, вона не забезпечує належного економічного і соціального розвитку і не сприяє конкурентоспроможності держави, а це суперечить принципам побудови системи оподаткування загалом. Через національний менталітет, відсутність фіскальних традицій і податкової культури ефективно адаптувати зарубіжний досвід в Україні не вдалося. Тому необхідно розробити свою ефективну податкову систему, яка б ґрунтувалася на принципах, що забезпечать сталий економічний і соціальний розвиток країни; запровадити гнучку систему оподаткування, зробити систему оподаткування диференційованою.

Удосконалення системи оподаткування має здійснюватися, на переконання Колота А.М., Кулікова Г.Т., Левицької Н.А., за такими напрямками:

- 1) перехід від оподаткування доходів окремого індивіду до оподаткування сукупного доходу сім'ї з оплатою суми податку за місцем проживання;
- 2) введення прогресивної шкали оподаткування за ставками, кратними розміру прожиткового мінімуму (наприклад, 10% – з доходів від 2 до 10 мінімумів, 20% – з доходів від 10 до 20 мінімумів, 30% – з доходів від 20 до 30 мінімумів, 40% – з доходів понад 30 прожиткових мінімумів) [8, с. 228].

Не можливо не погодитися з думкою Колота А.М., Кулікова Г.Т., Левицької Н.А. про те, що принципово важливою складовою організаційно-економічного механізму зростання трудових доходів має стати впровадження нового підходу до оподаткування прибутку підприємства, яке орієнтовано на ресурсозбереження. Запропоноване є досить важливим, враховуючи значну частину проміжного споживання у валовому випуску по економіці в цілому та збереження високої витратності на виробництві. Для того щоб задіяти ресурсозберігаючий потенціал оподаткування прибутку, науковці пропонують встановити диференційовані ставки залежно від того, за рахунок чого цей прибуток отримано – зменшення споживання ресурсів, нарощування обсягів виробництва, підвищення цін і т. ін. така пропозиція сприятиме пошуку повнішого використання резервів виробництва, у тому числі пов'язаних з піднесенням організаційно-технічного рівня виробництва, оптимізації структури ціни, зменшенню непродуктивних матеріальних та трудових витрат [8].

Для цього необхідно здійснити заходи з раціоналізації системи оподаткування, перш за все, щодо законодавчого закріплення порядку встановлення і перегляду неоподаткованого мінімуму залежно від сімейного стану працівника, зниження рівня нарахувань фонду оплати праці підприємства.

Висновки. Отже, необхідно реформувати податкову систему країни щодо чіткого розмежування корпоративних податків (податки, які сплачує підприємство), податків та нарахувань на доходи фізичних осіб – найманих працівників; необхідно запровадити перехід на персональну сплату податків на доходи та сплату соціальних внесків (нарахувань) тими, хто їх (відповідні доходи) отримує; необхідно знизити оподаткування Фонду оплати праці та ін.

Література

1. Кузнецова З. Плоская шкала налога на доходы физических лиц: плюсы и минусы / Кузнецова З. // Человек и труд. – 2009. – № 8. – С. 55-62.
2. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SH000117.html
3. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SH000004.html
4. Розподіл кількості працівників за розмірами заробітної плати, нарахованої за грудень 2009 року: експрес-випуск / Державний комітет статистики України. – № 37. – 17.02.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. <http://epp.eurostat.ec.eu.int/>
6. Доходи та витрати населення за регіонами України за III квартал 2009 року: експрес-випуск / Державний комітет статистики України. – № 15. – 20.01.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Доходи та витрати населення за регіонами України за 2008 рік: експрес-випуск / Державний комітет статистики України. – № 2. – 11.01.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Дослідження проблем оплати праці: порівняльний аналіз (Україна та країни ЄС): монографія / А.М. Колот, Г.Т. Куликов, О.М. Поплавська та ін. ; за заг. ред. А.М. Колота, Г.Т. Кулікова. – К. : КНЕУ, 2008. – 274 [6] с.
9. Налогообложение: теории, проблемы, решения / [В.П. Вишнеvский, А.С. Веткин, Е.Н. Вишнеvская и др.]; под общ. ред. В.П. Вишнеvского. – Донецк : ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с.
10. Закон України «Про систему оподаткування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sta.gov.ua

Надійшла 02.09.2010

УДК 681:371.3

Г. В. ЛАРИЧЕВА

Донецький національний університет

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ В АСПЕКТІ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ

У статті розглянуто теоретичні основи процеси професійного навчання, роль держави у наданні професійних знань та забезпеченні доцільним рівнем освіти, основні положення системи управління знаннями у компаніях та можливості використання цього досвіду в Україні.

In article theoretical bases of process of vocational training, a state role in granting of a professional knowledge and maintenance with an expedient educational level, substantive provisions of a control system by knowledge in the companies and possibility of use of this experience in Ukraine are considered.

Ключові слова: професійне навчання, освіта, система управління знаннями.

Вступ. Останнім часом широкий розвиток одержав такий напрямок у теорії і практиці управління